

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Герин О.Т.

студентка,

Науковий керівник: Рудакевич О.М.

доктор політичних наук, професор,

Західноукраїнський національний університет

ДЕФІЦИТ ГЕНДЕРНОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ НАРОДОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ

Досить часто заголовки ЗМІ чи гучні заяви інфлюенсерів переконують у тому, що наша держава забезпечує усі можливі права громадян та рівні їх можливості. Проте, розглянувши реалії більш критично, можна зробити висновок про дефіцит демократії в Україні. Дефіцит демократії – це той стан суспільства, коли держава, політичні партії та інші добровільні об'єднання, на які покладається обов'язок відстоювати демократичні цінності, не виконують належним чином цю функцію. Наприклад, в Україні прийнято закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), проте рівність їх не реалізована у повній мірі. Проблематика дефіциту демократії полягає і у тому, що вдосконалення народовладдя вимагає визначення причини такого стану речей і накреслення шляхів подальшого розвитку демократії, а це не просте завдання.

Для ілюстрації дефіциту демократії ми не випадково вибрали саме цей приклад, адже світовий досвід цивілізаційного розвитку засвідчує істотний потенціал вирішення гендерних проблем, особливо у політичній сфері життєдіяльності суспільства, тобто розвитку гендерної демократії. Гендерна демократія – це система суспільних відносин, за якої жінки та чоловіки мають правовий і політичний статус як рівні між собою у правах, обов'язках, відповідальності та можливостях, закріплених і реально забезпечених у політико-правових і моральних принципах, діях, створенні суспільних і державних структур із урахуванням гендерних інтересів та потреб [2, с. 62]. Гендерна демократія у широкому трактуванні поняття, крім політичної сфери, охоплює відповідні явища і процеси в інших глобальних підсистемах суспільства – соціальній, економічній, духовній та ін., що має істотний вплив на політичні відносини в суспільстві.

З формальної політико-правової точки зору становище жінки у суспільстві виглядає безпечним та рівним із становищем чоловіка, оскільки

в Україні є закони, що гарантують рівність прав та можливостей обох статей. Проте реальна ситуація є не настільки оптимістичною. Наприклад, розрив в оплаті праці між жінками та чоловіками у 2020 рік становив 20,5% на користь чоловіків. Така ситуація в соціально-економічній сфері наочно ілюструє дефіцит гендерної демократії в українському суспільстві. Не краща ситуація і в соціально-побутовій сфері. За даними Мінсоцполітики України за 2020 рік у числі усіх звернень про домашнє насильство найбільше поступало від жінок – 86% ; 90% постраждалих від насильства складають саме жінки. Жінкам також доводиться стикатись із великою кількістю фактів сексизму у суспільному житті. Показовим, наприклад, є те, що 44% українських медіа мали дискримінаційні матеріали щодо жінок [1]. Проблематику гендерних стереотипів і патріархальних соціальних норм щодо ролей жінки та чоловіка в сім'ї, посилила пандемія коронавірусу-19, оскільки значне навантаження з сімейно-побутової та доглядової праці вдома покладається на жінок. Жінки, які працюють удома, вимушені поєднувати професійну діяльність, хатні справи та догляд за дітьми, що залишаються вдома через карантин у навчальних закладах. Зокрема, 63,5% респонденток відзначили збільшення часу, який вони витрачають на прибирання, 50,5% – на приготування їжі, 53,3% – на психологічну й емоційну підтримку дорослих членів сім'ї. Жінки становлять 83% працівників медичної сфери, що знаходяться на «передній лінії» боротьби з корона-вірусом. Вони змушені працювати у складних обставинах, витратити власні кошти на купівлю засобів індивідуального захисту та піклуватись про свою родину в умовах карантину в дошкільних та загальноосвітніх закладах [3, с. 46].

Для того, щоб гендерна демократія реалізовувалась відповідним чином, у державах прийнято запроваджувати цілеспрямовану та активну гендерну політику. Це діяльність державних інституцій, що спрямована на здійснення та забезпечення рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві.

Для оцінки рівня реалізації гендерної демократії застосовують індекс глобального гендерного розриву. У рейтингу індексу глобального гендерного розриву лідирують Швеція, Данія та Нідерланди, які набрали 84, 78 та 76 балів відповідно [4, с. 10]. Задля кращого соціального захисту від гендерно зумовленого насильства ці та ряд інших країн ратифікували Стамбульську конвенцію, що покликана запобігати насильству щодо жінок, захищати постраждалих і припинити безкарність злочинців». У країнах Скандинавії активно запроваджують гендерні квоти – різновид позитивної дискримінації, що передбачає певні пільги, заборони і компенсації, які спрямовані на покращення соціального статусу жінок.

Про дефіцит гендерної демократії в Україні свідчить те, яке місце вона посіла в рейтингу «Глобального гендерного розриву». За 2021 рік українці посіли 74 місце з-поміж 156 країн, що оцінювалися. До того ж, українська держава опустилася з 59 на 74 місце за згаданим індексом, попри те, що у 2019 році було прийнято Виборчий кодекс, який передбачає введення гендерних квот в Україні на рівні 40%. Згідно з нормами Кодексу, в кожній п'ятірці партійного виборчого списку повинно бути не менше двох чоловік іншої статі. Завдяки цим квотам жінки отримали істотно більший доступ до прийняття рішень в територіальних і об'єднаних громадах, де ситуація з представництвом жінок до цього була найгіршою. Проте вважати це перемогою у боротьбі за гендерну демократію ще надто рано; шлях жінок у політику продовжує бути сповненим гендерних стереотипів та упереджень. Так, чоловіки-депутати дозволяють собі давати критичні коментарі щодо зовнішнього вигляду своїх колегинь. Сексизм також проявляється в застарілих упередженнях про те, що жінка не може бути міністеркою оборони України, головою парламенту тощо. Даючи оцінку діяльності жінки у будь-якій сфері суспільної праці, увага звертається ще й на ті аспекти, що не визначають її професіоналізм: зовнішній вигляд, одяг, сімейний стан тощо.

Усвідомлюючи дефіцит демократії в Україні і, зокрема, дефіцит гендерної демократії, слід зазначити, що ряд проблем пов'язані з тим, що політики та громадські активісти надто спрощено сприймають закони, які мають забезпечувати гендерну рівність жінок і чоловіків. Проте, ці закони видаються нам не зовсім коректними та справедливими: основою настановою у них є забезпечення рівності, однак рівність не тотожна справедливості. Закон, що позиціонується, як однаковий для обох статей, не завжди може забезпечити рівні можливості чи права. Для усунення дефіциту гендерної демократії більш доцільно вибудовувати стратегію подолання гендерної нерівності через призму законів, що забезпечуватимуть рівні права та можливості, враховуючи біологічні відмінності обох статей. Ще один крок на зустріч гендерній демократії – ратифікація Стамбульської конвенції в Україні. Стамбульська конвенція покликана протидіяти домашньому насильству. Може здатися, що в Україні достатньо законів, що запобігають домашньому насильству, однак статистика сімейних конфліктів свідчить про інше – ця протидія не є ефективною і достатньою. Ще одним важливим засобом розвитку гендерної демократії є просвіта громадян, особливо молоді, використання для цього інтерактивних форм пропаганди. Якщо суспільство не розуміє засад гендерної політики, то дефіцит гендерної демократії не просто буде зменшуватися. Освітня реформа повинна передбачати перегляд освітніх програм та заміну підручників із застарілим підходом до гендерного питання. Наприклад, якщо підручник «Основи здоров'я» містить параграф про віктимну поведінку – такі книги не повинні слугувати навчальним матеріалом для дітей, оскільки містять інформацію,

що дискримінує певну стать. Окрім книг, працівниці та працівники освітньої сфери, повинні пройти курси та скласти іспит на гендерну толерантність. Згодом цю практику можна застосувати і в інших сферах, однак спершу саме в освітній царині, оскільки це взаємодія із дітьми, чия свідомість є найбільш сприйнятливою до нових ідей.

Список використаних джерел:

1. Дослідження гендерного балансу українських ЗМІ на сексизм. ГО «Інститут масової інформації». 2020. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/zhinky-i-choloviky-v-ukrayinskyh-media-spilne-doslidzhennya-imi-ta-dm-i37976>
2. Демократія гендерна. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*. Енциклопедичний словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, В. Г. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий світ – 2000», 2015. С. 62.
3. Assessing the lights and shadows of COVID-19: A gender analysis of pandemic-related impacts on women and girls in Europe and Central Asia/ [Elisabeth Duban] Editor: Jen Ross. Istanbul, 2021. P. 46. URL: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/6/assessing-the-lights-and-shadows-of-covid19/>
4. The Global Gender Gap Report Copyright © 2021 by the World Economic Forum page. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021/>